

цесів й опрацювання управлінських рішень, а також пропонування Ю.Ю. Туницею [6] *Ради Екологічної Безпеки, Міжнародного Екологічного суду, Міжнародного Екологічного Банку, Міжнародної Екологічної Поліції* та інших органів.

На нашу думку, можна дискутувати з приводу назви, структури чи наповнення ЕКЗ. Може, доречніше їй дати назву "Глобальна Конституція Сталого Розвитку", "Глобальна Конституція виживання", чи просто "Глобальна Конституція" або "Конституція Землі", одним із розділів якої була б ЕКЗ. Адже потрібні також економічна, соціальна, демографічна, гуманітарна, політична конституції, чи, вірніше, відповідні розділи зведеної "Конституції Землі". Але найменшого сумніву щодо ідеї ЕКЗ, її актуальності і своєчасності не повинно бути. Без такої Конституції і відповідних міжнародних структур, створених для втілення її норм у життя, охорони та дотримання, виконання "Agenda-21", реалізація програми сталого розвитку залишиться декларацією. Світове суспільство сповзатиме в епоху нових глобальних криз і міжнародних конфліктів.

Література

1. Браун Л.Р., Флавін К., Френч Г. та ін. Стан світу 2000. Доповідь Інституту Всесвітнього Спостереження про прогрес до сталого суспільства. – К.: Інтелсфера, 2000. – 285 с.
2. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетное явление. – М.: Наука, 1977. – 192 с.
3. Голубець М.А. Від біосфери до соціосфери. – Львів: Поллі, 1997а. – 256 с.
4. Голубець М.А. Плівка життя. – Львів: Поллі, 1997б. – 186 с.
5. Програма дій. "Порядок денний на ХХІ століття" (Agenda – 21). – К.: Інтелсфера, 2000. – 359 с.
6. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 298 с.

УДК 338.246:502.34

Проф. М.В. Костицький, академік –
АПН України, м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОНСТИТУЦІЇ ЗЕМЛІ

Розглядається Екологічна Концепція Землі (ЕКЗ) як об'єктивний етап розвитку цивілізації. У правовому ракурсі аналізуються вісім блоків проблем ЕКЗ: зв'язок ЕКЗ з національними Конституціями і міжнародними правовими актами, міжнародними правовими організаціями та їхніми Статутами; потреба в регулюванні взаємин між націями, народами, етносами, людьми, окремою особою, міжнародними організаціями; домінування екологічних проблем на планеті і потреби переходу у правовому врегулюванні від охорони природи до глобального правового регулювання взаємин людини і природи; структура ЕКЗ; проблеми вирішення складу розробників ЕКЗ та порядок її прийняття; питання про характер правових норм в ЕКЗ.

Prof. M.V. Kostyckiy – Kyiv

Methodological problems of World Ecological Constitution

There are considered World Ecological Constitution (WEC) as an objective phase of civilization evolution. In this article was made analysis of eight problem group: connection

WEC with national Constitutions and international legal acts, international organizations and their statutes; necessity of relationship adjustment between nations, peoples, ethnic groups, persons, international organizations; domination of ecological problems and necessity of transfer from environment preservation to global legal regulation of relations between human being and nature; WEC structure; structure of WEC creators; questions about nature of WEC legal regulations.

Екологічна Конституція Землі (ЕКЗ) є надзвичайно оригінальним явищем, дуже важливою подією, яка зародилася 10 років тому і на сьогодні стала предметом виступу провідників нашої держави на міжнародних форумах, презентаціях, сесії генеральної Асамблеї ООН та ін.

Прагнучи переосмислити та розвинути у правовому ракурсі напрацьоване професором Ю.Ю. Туницею та його колегами, розглянемо вісім блоків проблем, пов'язаних зі створенням ЕКЗ як правової основи стратегії сталого розвитку.

В юриспруденції є свої закони, які не тільки пов'язані з тим, що юриспруденція забезпечує правове регулювання суспільних відносин, відносин між людьми, але й розробляє технологію такого регулювання, що називається законодавчою технологією, або законодавчою технікою. Відповідно до цієї техніки та національних традицій законодавчі акти рівня конституції є писаними (як цілісний акт) і неписаними (власне, писаними, але не в одному, а в десятках нормативних актів). Наприклад, Великобританія не має "писаної" Конституції, але в ній діють нормативні акти, які сягають сивої давнини, починаючи з Великої хартії вільностей 1213 року (приблизно 800 років). Тому ЕКЗ без сумніву мала би бути писаним правовим актом. Вона мала би бути певним політичним компромісом між різними державами, які представляють різні культури, різні раси, різні нації і різний рівень розвитку економіки, політики і права. Це мав би бути певний суспільний договір. Очевидно, я згадую Ж.-Ж. Русо, який казав, що в основі творення держави і права лежить суспільний договір, який ніхто ніколи не підписував, але суттю права національного чи міжнародного є суспільний договір. Очевидно, ЕКЗ – це теж суспільний договір, але не новітня утопія, а глобальний правовий акт.

Другий блок проблем – це зв'язок ЕКЗ з національними Конституціями і міжнародними правовими актами, міжнародними правовими організаціями та їхніми Статутами та ЕКЗ. Очевидно, що національні Конституції мають специфічний національний характер. Ми гішимося, що наші предки ще у 1710 р. започаткували "писану" Конституцію, вперше в Європі, і тільки сусіди наші, поляки, реалізували свою Конституцію майже через 30 літ у 1739 р., а вже пізніше – Декларація прав людини і громадянина (1789 р.), "Перша Конституція" (1793 р.), "Друга Конституція" (1799 р.) у Франції, Декларація незалежності (1776 р.) та Конституція США (1787 р.). І тому, очевидно, як правовий акт глобального характеру, ЕКЗ мала би враховувати ці концептуальні ідеї, які розробили різні народи впродовж творення своїх Конституцій як основи національного права.

Третій блок проблем пов'язаний із питанням, чи є потреба регулювати взаємин між націями, народами, етносами, людьми, окремою особою, цивілі-

зацією, ООН, міжнародними організаціями на такому високому рівні, власне Конституційним актом? На мій погляд, ми дозріли у 3-му тисячолітті і 21-му столітті до творення Конституційного акту глобального рівня, глобального взірця. Передумовою творення такої Конституції є, у першу чергу, екологічні, економічні, культурологічні, політичні умови, і нарешті те, що називається "світова павутина" (Інтернет). Можливо вона не має "чистого" відношення до ЕКЗ, але технологічне забезпечення передачі інформації про правову оцінку, правомірну поведінку держав, юридичних осіб, корпорацій, приватних осіб, можливість врегульовувати, навіть дачі санкцій через технологічні структури Інтернету, стає немов наріжним каменем при створенні ЕКЗ і цієї системи.

Четвертий блок проблем пов'язаний з домінуванням екологічних проблем на планеті і потреби переходу при правовому врегулюванні від охорони природи раціональної експлуатації довілля для забезпечення розвитку прогресу на національному, континентальному і міжнародному рівнях до глобального правового регулювання взаємин людини і природи, до глобалістського правового акту конституційного рівня. Очевидно, що присутні на конференції вчені, які займаються екологічними та економічними проблемами, раніше так чи інакше, у своїй практиці займалися питанням правового забезпечення і правового регулювання. Тобто, дослідивши економічний чи природознавчий аспект, виходили у кінцевому рахунку на потребу врегулювати правом, або забезпечити правом реалізацію проблем, котрі вони вирішували у процесі своїх дослідів. І, зрозуміло, що сьогодні керуючись ідеєю ЕКЗ, треба враховувати, що є величезний досвід та вклад національних правників. Так, в українському двотомному збірнику екологічного законодавства, виданого в національному університеті ім. Т. Шевченка, 10 % правових акти торкаються охорони довкілля, експлуатації і використання природних ресурсів.

П'ятий блок проблем ЕКЗ стосується структури ЕКЗ. Які ж документи, розділи, статті мали б бути в ЕКЗ? Очевидно, що з точки зору законодавчої техніки, є кілька варіантів. Може бути використана практика, яка вже напрацьована. Наприклад, може бути використана американська модель Конституції. Їй передувала "Декларація незалежності", яка потім була трансформована в текст Конституції. Якщо формувати ЕКЗ, то може бути прийнята "Екологічна Декларація Планети" як концептуальна частина майбутнього урегулювання в ЕКЗ уже конкретними нормами тих чи інших глобальних екологічних проблем. Це може бути і "неетапний" документ, тексти якого розробляється як національна Конституція. Могла би бути також використана "свіжа технологія" розробки української Конституції, коли ЕКЗ виділялася би як концептуальна ідея, визначалися б частини і робочі групи, які працювали б над ними. Екологічна Конституція Землі могла б бути трансформацією екологічних законів вже напрацьованих (національних і міжнародних). Робота над ЕКЗ могла би йти як робота над певними етапами:

- концепція загальна (ініціативна група);
- етап, що пов'язаний з трансформацією через сучасну свідомість, переклад ідей В. Вернадського, Т. де Шардена, А. Швейцера;

- етап, що пов'язаний із питанням економіки, добування і експлуатації природних ресурсів, використання води і прісноводних, морських і океанічних ресурсів, поведінки людини щодо "живого" в цілому;
- етап, який мав би бути пов'язаний із врахуванням релігійних відмінностей між людьми (християнство, буддизм, мусульманство тощо). ЕКЗ має бути універсальною "релігійною" Конституцією. Все в ній має бути сконцентровано і зведено до кількох десятків постулатів, щоб всі люди, різні за ментальністю, знайшли своє місце в ній, і їхні права мали б бути враховані в ЕКЗ, щоб екологи не спровокували через імперативи в ЕКЗ конфлікти між різними націями, щоб через ЕКЗ не започаткувати нові "Хрестові походи", агресія та інтервенція одних народів проти інших тепер вже під екологічними прапорами;
- етап, пов'язаний з утворенням юридичних міжнародних інституцій: Екологічного Суду, Екологічного Трибуналу, Екологічної Прокуратури, Екологічної Поліції і, очевидно, Екологічних органів управління. Але це має бути не дублюванням ЮНЕСКО, ООН, ЮНЕП. Це мають бути дещо інші органи з іншими повноваженнями, які б впливали з їхніх Статутів. Суть пропонованих ідей не в тому, що хтось хоче ідеєю створення ЕКЗ прославитися, возвеличитися або нав'язати 6,5 млрд. людей якісь ідеї, які є не на часі. Головне про це тут наголоситься, щоб нас почули.

Наступний шостий блок стосується того, хто має розробляти ЕКЗ. Авторський колектив із залученням ініціативної групи з України, консультантів з різних міжнародних інституцій Ради Європи чи ще хто-небудь. Не так складно розробити перші контури ЕКЗ, складніше мабуть заявити про цей документ. Головна зараз мета: заявити про ЕКЗ на міжнародному рівні через Європейські структури. Конференція "Ріо+10" у вересні цього року в Йоганнесбурзі – це є визначний екзаме́н, випробування ідеї ЕКЗ. Чи вона буде сприйнята, чи не буде сприйнята? І якщо там (в Йоганнесбурзі) їй буде дано додатковий імпульс, то подальша робота передбачається дуже тривалою. Приклад: прийняття Орхуської конвенції – від ідеї до прийняття – 3 роки.

Сьомий блок проблем пов'язаний із питанням, яким чином, де, коли і ким повинна прийматися ЕКЗ? Хто буде приймати її? По суті вирішення проблеми може мати кілька варіантів.

- 1-й варіант. ЕКЗ може бути договір з підписанням всіма країнами і наступними ратифікаціями;
- 2-й варіант. ЕКЗ може прийнятися на сесії Генеральної Асамблеї (ГА) ООН, але її юридична сила буде досить скромна, бо рішення ГА носить рекомендаційний характер, і тільки Рада Безпеки може приймати імперативні рішення;
- 3-й варіант. На ГА також буде важко прийняти ЕКЗ всіма (більше 120) країнами світу з урахуванням всіх національних побажань, бо кожна країна світу має свою думку. Мала б сформуватися "ініціативна група" позаблокових держав, які обговорюють і приймають ЕКЗ регіонально, а потім через національний парламент її ратифікують, а решта держав приєднуються, поступово підписують і ратифікують ЕКЗ;
- 4-й варіант. Скликається повноважна конференція з повноважних представників, які приймають ЕКЗ, а потім ратифікується ЕКЗ національними парламентами.

Остаточного визначитися зараз є дуже важко! На ці питання підуть ще роки.

Восьмий блок проблем стосується питання про те, який характер мали б носити правові норми, що будуть виписані в ЕКЗ? Чи це мали б бути імперативні норми, які тягнуть за собою санкції, покарання, як це має місце в національному праві? Чи норми ЕКЗ мали б мати рекомендаційний характер? Але тоді ніколи не будуть виконуватися вимоги ЕКЗ!

Екологія, природа, довкілля мають бути головним, першим; економіка, політика є наступним, похідним! "Глобалізм" повинен проявлятися, у першу чергу, в екологічному аспекті.

Сьогодні на порі глобальна програма сталого розвитку. І вона випереджає ідеї ЕКЗ. Але ЕКЗ – неминучий, об'єктивний етап розвитку цивілізації. Все більше людей на планеті проникаються ідеями В. Вернадського, піднімаються до рівня усвідомлення цілісності та єдності людства та його нерозривного зв'язку з усіма "живими" та "неживими" на Землі. ЕКЗ – це і передумова, і провісник майбутньої Конституції планети Земля. Бо принципи та ідеї ЕКЗ і КЗ виростають із самої людської душі, з душі всього людства.

Проф. Ю.Ю. Туніця, д-р екон. наук – УкрДЛТУ

СУТНІСТЬ ІДЕЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОНСТИТУЦІЇ ЗЕМЛІ ТА ЇЇ ОСНОВНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

На підставі аналізу причин глобальної екологічної кризи, опрацювання наукової літератури та матеріалів Конференції ООН з довкілля і розвитку "Ріо-92" розкрито сутність ідеї створення Екологічної Конституції Землі як необхідного правового акта екологічної безпеки і сталого розвитку цивілізації та обґрунтовано її основні концептуальні засади.

Yu.Yu. Tynytsia – USUFWT

The substance of Idea of Earth Ecological Constitution and its Basic Conceptual Fundamentals

On the basis of analysis of reasons for global ecological crisis, elaborating of scientific literature and proceedings of UN Conference on environment and development "Rio-92" the substance of idea for creation of Earth Ecological Constitution is presented as a necessary legal act of ecological security and sustainable development of civilization and its conceptual fundamentals are substantiated.

Наприкінці ХХ століття людство усвідомило, що здорове суспільство та ефективна економіка неможливі в умовах екологічної кризи – тотального погіршення якості природного довкілля, його деградації та виснаження природних ресурсів.

Розпочався світовий рух, спрямований на досягнення сталого розвитку. Причому загальновизнаним став постулат про те, що природне довкілля, екологічні вимоги і соціально-економічний розвиток не можна розглядати ізольовано. Держави повинні будувати свою політику і приймати свої рішення таким чином, щоб вони враховували екологічні наслідки соціально-економічного розвитку, його вплив на довкілля і навпаки.

Цілком очевидно, що реальний успіх на цьому шляху можливий лише за умови обов'язкової участі широких верств населення та урядів у реалізації прийнятих Конференцією ООН "Ріо-92" положень "Порядку денного на ХХІ століття", які передбачають взаємоузгоджений підхід до вирішення комплексних проблем економіки й довкілля не лише на національному, але й загальнопланетарному рівнях. Для імплементації такого підходу, на наш погляд, важливо опрацювати і прийняти глобальний правовий акт обов'язкової юридичної сили *jus cogens* – Екологічну Конституцію Землі (ЕКЗ), а також привести національне законодавство та багатосторонні й двосторонні міжнародні угоди в галузі захисту довкілля у відповідність з вимогами ЕКЗ. Без цього неможливо перейти на шлях сталого розвитку.

Незважаючи на те, що програму дій "Порядок денний на ХХІ століття" було прийнято на основі спільної згоди 179 країн світу, і що ця програма всевітнього співробітництва спрямована на збалансоване досягнення принаймні чотирьох життєво важливих цілей, а саме: високої якості природного довкілля, здоров'я людей, подолання бідності та створення ефективної економіки для всіх народів світу, – вона до цього часу виконується незадовільно. Мусимо глибоко замислитися над тим, чому так важко здійснюється реалізація рішень "Ріо-92", які були прийняті на основі консенсусу майже всіх країн світу.

Логічно допустити, що головною причиною тут є, очевидно, юридично необов'язковий (рекомендаційний) характер документів "Ріо-92". Можна впевнено стверджувати, що Ріо-процес гальмуватиметься і надалі, якщо його засадничі документи не набудуть більшої юридичної ваги, іншими словами, якщо вони не будуть перекладені на юридичну мову. Саме це підтверджує необхідність розроблення на базі рішень Конференції "Ріо-92" та інших міжнародно визнаних документів у галузі довкілля й розвитку глобального правового акта – Екологічної Конституції Землі.

Вважаємо, що лише із створенням ЕКЗ та органів контролю за дотриманням її норм можна буде сподіватися, що прагнення людства до сталого розвитку на основі поєднання економічних інтересів з екологічними імперативами поступово реалізуватиметься у конкретних справах. На всіх щаблях ієрархії управління економічною діяльністю відбуватимуться давно очікувані радикальні зміни.

Чим швидше людство прийде до усвідомлення необхідності створення Екологічної Конституції Землі – основного закону виживання і сталого розвитку цивілізації, тим більше воно матиме шансів на відвернення катастрофічних екологічних загроз і тим сильнішими будуть сподівання спроможності захистити єдину екосистему Землі і зберегти на планеті життя.

Ідея ЕКЗ виникла у 1992 році, напередодні Конференції ООН з довкілля і розвитку "Ріо-92". Вона була запропонована для дискусії на конференції з проблем федералізму, яка відбувалася у квітні 1992 року в університеті Гофстра у Нью-Йорку автором цих рядків та доктором юридичних наук, професором М.В. Костицьким (нині суддя Конституційного Суду України). Трохи згодом до її опрацювання активно долучилися доцент Львівського національного університету ім. Івана Франка, кандидат економічних наук Т.Ю. Ту-